FUTBOL FANATİZMİNİN PSİKODİNAMİĞİNE BİR BAKIŞ

Ölmeye Ölmeye Ölmeye Geldik...

Bir zamanlar ülkemizde futbol, elit gruplarda bile gizlenen bir tutku idi. Zamanla bu gizlenen tutku, açıkça dile getirilmeye, hatta yapılacak toplantılar, verilecek randevular, düzenlenecek paneller, konferanslar ya da türlü etkinlikler maçların naklen yayın saatlerine göre ayarlanmaya başladı. Söyleniş şekli açısından farklılık göstermesine rağmen, her sosyo-ekonomik kesimde **"özür dilerim maç, var gelemem"** çoğu zaman geçerli ve kabul edilir mazeretlerden sayılmaya başladı. İş yerlerinde randımanın düştüğü, okulda öğrencilerin derslere girmediği saatler olmaya başladı televizyondaki naklen maç saatleri. Yevmiyesini ya da devam zorunluluğunu hiçe sayıp, işçiler ve öğrenciler maçlara koştular. Maç saatlerinde çoğu zaman boş sınıflara; bir kulağımız gelebilecek gol haberi için dışarıda, ders anlattık biz hocalar olarak. **İnsanlar enflasyon, işsizlik, insan hakları ve Yunanistan'la olan 12 mil gibi sorunlarla ancak taraftarı oldukları takım kaybettiğinde, yenilgiyi unutmak için ilgilenmeye başladılar.** Sayın Cumhurbaşkanımız işsizlik sorununun en fazla olduğu illerimizden biri olan Van'a gittiğinde, karşılamaya gelen kalabalık; işsizlik sorunu yerine, elinde tuttuğu en büyük pankartta yazılanları sözel olarak da kendilerine ilettiler;

"Vanspor 1. Ligde kalsın".

Siz hiç insanların neden maça gittiklerini ya da neden maçlarda **"Ölmeye ölmeye ölmeye geldik..."** diyebilecek kadar fanatik olduklarını düşündünüz mü? Yanıtınız "zevk aldıkları için ya da deşarj olmak için" olabilir. Bunlar doğru yanıtlar değildir. Çünkü; günlük yaşantımızda zaten bunu yapıyor, üstelik para ödemeden deşarj oluyoruz. Trafikteki sürücü; kendisini geçenlere, kırmızı ışıkta duran taşıtlara, arabası anayolun ortasında bozulan sürücülere bağırarak (ya da klaksiyon çalarak); usta kalfayı, kalfa da çırağı, çırak da yeni işe başlayan diğer çırağı, o da simit satmaya çalışan yedi yaşındaki simitçi çocuğu azarlayarak deşarj olabilmektedirler.

Peki insanlar niye maçlara giderler?

Bunun nedenlerinden birisine; Erikson'un **çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu** kavramı çerçeve-sinde yaklaşılan, aşağıdaki araştırma bulguları, ışık tutabilir.

Erikson'un psiko-sosyal gelişim evrelerinden birisi de **çalışkanlığa karşı aşağılık duygusunun** kazanıldığı 6-11 yaş arasıdır. Çocuk bu dönemde önemli bilişsel ve toplumsal beceriler kazanır. Okula başladığı dönem olduğu için, büyük bir arzu ile okuma, yazma ve basit hesapları somutlaştırarak yapmaya çalışır. Bu dönemin en önemli harekete geçirici enerji kaynağı "merak" olduğundan, çocuk sürekli yeni şeyler denemeye ve üretmeye çabalar. Çocuk bunları yaparken, çevresinden aldığı geri bildirimlere göre kendi **yapabilirlik düzeyini** görür. Aldığı **taktir** ve **teşvik** ile kendini kabul ettirmeyi, görebileceği destek ile daha fazlasını yapabileceğini öğrenir. Kısaca ego sunu güçlendirir; sağlam **benlik** yapısına sahip olur. Yapmak istedikleri; çevresi tarafından engellenen, yeterli teşvik ve taktiri göremeyen çocuklar kendilerini yetersiz görüp aşağılık duygusuna kapılacaklardır.

Kaçımız yüreklendirici, teşvik ve taktir edici aileden geliyoruz? Koruyucu ya da yasaklayıcı anne-baba ortamından gelen, yapmak istediği her şey için **"evet devam et başarabilirsin..."** yerine "dur yanlış yaparsın..., üstüne akıtırsın ben yapayım..., bak yine beceremedin..." tepkilerini alan çocuklarımız, ilkokulda da herhangi bir teşvik ve taktir göremeden, yapabileceklerinin değil **eksikliklerinin** ve **yanlışlarının** dikkate alınması ile **eksiklik ve yetersizlik duyguları içinde aşağılık kompleksi ile büyümektedirler.**

Eksiklik duyguları ile büyüyen çocuk yaşamı boyunca bu eksiklik duygularını tamamlama çabası içinde olacaktır. Otorite ve güç olarak gördüğü objeler ile kendi gücünü entegre edip kendi eksikliğini tamamlama (çabası) içine girecektir. Bu obje: **siyasi akım** olabilir ya da **bulunduğu ilin futbol takımı** olabilir.

Kanımca ülkemizdeki futbol fanatizminin altında yatan psikososyal dinamik; bireyin eksik hissettiği egosunu tamamlama çabasıdır. Yoksa neden insanlar günlerce hakemin yanlış verdiği "taç" kararına bile itiraz edip tartışsın. Hakemin vermiş olduğu yanlış kararı; tuttuğu takımla entegre ettiği, eksik olarak hissettiği kendi benliğine direkt saldırı olarak görmektedir. Çünkü **ego** sunu eksik olarak algılayan birey, bu yetersizlikten dolayı aşırı benliğini koruma çabası içine girer, **alıngan** olur. Bu nedenden dolayı da tuttuğu takımın galip gelmesini birey, ölüm kalım sorunu olarak görmektedir. Yenilgi durumunda zaten eksik olarak algıladığı ego sunu yitirme tehlikesi içinde olacağını düşündüğü

için, maçlar onun için ölüm kalım arenasıdır.

Eksiklik duyguları içinde olma, sadece bireysel değil bölgesel ve ülkeler arası da olabilir. Bölgesel olarak da insanlar kendilerini yetersiz görüp, bölgesel ya da kentsel anlamda kendilerini ispat etme çabası içine girebilirler. Bölgesel merkez olma mücadelesini birçok iller arasında görebiliriz. Hemen hemen her ilin komşu il ile futbol maçlarında su yüzüne çıkan, bazen de kanlı olabilen bir rekabeti olmaktadır. Bunun en trajik ve kanlı örneğini 1967' deki ancak 1 saat sürüp, 1 gol, 40 ölü ve 300 yaralı ile biten Sivasspor-Kayserispor maçında yaşadık. Bu da İstanbul, İzmir ve Ankara gibi kapital merkezi olan büyük metropollere karşı alt metropollerin kendini kanıtlama ya da gösterme çabası olarak değerlendirilebilir. Bu uğraş kendini ilk olarak, büyük metropoller yerine bölgesel güç olma çabası olarak ortaya çıkmıştır.

Çetin Altan da bu olayı, evrensel bir kimlik özlemi çeken tipik Üçüncü Dünya ülkesi özelliği olarak yorumlamıştır. "Evrensel bir kimlik özlemi sonucunda ülkemizdeki insanlara göre bir Türkiye var, bir de yabancı ülkeler. Yabancı ülkeler, Türkiye'yi yok etmek isteyen Türk düşmanları. Türkler'in tepesi bir attı mı, fena yapar düşmanlarını; özellikle de Avrupalılar'ı... Onun için de maçlarda sık sık **"Avrupa Avrupa duy sesimizi.."** sloganlarını duyarız" (Altan, Çetin).

Peki, insanlar niye maça giderler? Yukarıdaki hipotezimizi sınamak için futbol izleyicilerine bir soru anketi verilmiştir. Bu araştırmada uygulanan **soru anketi;** futbol ile halen aktif olarak uğraşan 100 profesyonel futbolcuya ve teknik adama **"bir futbol izleyicisinin bilmesi gereken 10 temel kural nedir?"** sorusuna verilen yanıtlardan oluşturulmuştur. Verilen yanıtların frekansları alınmış ve frekansı yüksek olan 23 tane, **"bir futbol izleyicisinin bilmesi gereken temel kurallar"** belirlenmiştir. 23 madde soru haline getirilip **kişisel bilgi anketi** ile birlikte 1997-99 futbol sezonlarında sekiz farklı Samsunspor futbol maçına gelen yaklaşık 1000 izleyiciye uygulanmıştır. İzleyiciler kale arkası, maroton ve kapalı tribün izleyicileri olarak üçe ayrılmıştır. Yapılan istatistiksel işlemlerden sonra maça gelme sıklıkları, sosyo-ekonomik düzeyleri ve doğru yanıtı bilinen soru oranları ile ilgili elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir.

İzleyicilerin maça gelme oranları:

Geldiği Maç Türü	**%**
Her Maç	**59.2**
Ayda Bir	**21.7**
Büyük Takım Gelince	**7.5**
Yılda Bir Kez	**3.3**
Başka	**8.3**

Yukarıdaki tablo bizim, her maça gelen izleyicilerden yarıdan fazlasına ulaştığımızı göstermektedir. Bu da yorumlarımızı daha rahat genelleyebileceğimizi gösterir. İzleyiciler gelir düzeyleri açısından bakıldığında: aylık geliri ortalama 70-100 milyon TL. arasındaki olan izleyiciler (1997-1999 yılı ortalamalarına göre) %43 ile ilk sırayı, 4070 milyon aylık geliri (1998 yılı ücret ortalaması) olan izleyiciler ise %23.1 ile ikinci sırayı alıyor. Yani yaklaşık %60 izleyicinin aylık ortalama geliri maksimum 100 milyon liradır. Bu da maça gelme gerekçelerinin çok önemli olması gerektiği sonucunu bize veriyor. Çünkü izleyicilerin önemli bir bölümü, aylık kazançlarının önemli bir kısmını maç bileti için harcıyor. **Bu araştırmanın en ilginç yanı ise; izleyicilerin sorulan 23 adet futbol kurallarıyla ilgili sorulardan, ortalama 4 soruya doğru yanıt vermeleridir.**

Akla, "acaba sorular zor muydu?" diye bir soru gelebilir. Sorular örnek;

"aut atışı nereden yapılır, korner atışı nereden yapılır, penaltı hangi durumlarda olur?..."

gibi **para vererek maçı izlemeye gelen izleyicilerin bilmesi** gereken sorulardı. Ancak bulgular bize izleyicilerin futbol maçına zevk aldıkları için gelmediklerini göstermiştir. Çünkü; zevk aldığı için maça gelse idi; para vererek izlediği maçın kurallarını bilmesi gerekirdi.

Peki insanlar niye maça giderler? Bulgular da gösteriyor ki maça gelen izleyici, para vererek izlediği oyunun kurallarını bilmiyor. Ancak kurallarını dahi bilmediği oyunu izlemek için kazancının önemli kısmını harcayarak maça giriyor ve zaman harcıyor. Daha da önemlisi taraftarı olduğu takım uğrunda canını bile feda edebileceğini, **ölmeye ölmeye ölmeye geldik** diyerek ifade ediyor.

Futbol maçlarında duymuşsunuzdur; izleyiciler **"ölmeye ölmeye ölmeye geldik..."** diye hep bir ağızdan bağırırlar. İzleyicileri ölüme götürebilecek kadar değerli yapan duygu nedir? Bu duygu

yukarda söylenilen eksiklik duygularını giderme çabalarıdır. **Birey tuttuğu takımın gücünü; eksik olarak algıladığı kendi ego su ile entegre eder ve kendi gücü olarak görür. Böylece o artık güçlü birisidir. Artık yetersiz değil, eksikliğini tamamlayan bir obje vardır. Maç kazanılınca kazanan kendisidir. Kendini sonunda kanıtlamış, var olduğunu gösterme olanağı bulmuştur. Takımının yenilmesini ya da takımına hakaret edilmesini; kendisine yapılmış olarak gördüğü için tepkileri bize abartılı görünmektedir. O birey, yenilgiyi kendi -zaten yarım olarak algıladığı ego suna saldırı olarak görmektedir. Tuttuğu takım yenince de kendini ispat etmekte, kendini gösterebilmektedir.**

Kaynakça

ABACI Ramazan [Kitap]. Yaşamın Kalitelendirilmesi Tuzla Belediyesi-İstanbul 2005, s.45-50